

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-143>

УДК 338.45:622.6

Контролінг у розрізі фінансової безпеки на виробничому підприємстві: основні аспекти та теоретичні засади

Сабліна Н.В.

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця

Бурма Є.С.

студентка
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця

У статті розглянуто поняття контролінгу в рамках фінансової безпеки підприємства, його інструментів та видів. Окреслено еволюційні етапи впровадження системи фінансового контролінгу у життєдіяльність суб'єктів господарювання. Виявлено вплив застосування контролінгу на фінансову безпеку підприємства, а також привілеї його використання.

Ключові слова: фінансовий контролінг, безпека, контроль, стратегія, фінансова безпека підприємства.

Sablina N.V., Burma E.S. КОНТРОЛИНГ В РАЗРЕЗЕ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ НА ПРОИЗВОДСТВЕННОМ ПРЕДПРИЯТИИ: ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ И ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ

В статье рассмотрено понятие контроллинга в рамках финансовой безопасности предприятия, его инструментов и видов. Определены эволюционные этапы внедрения системы контроллинга в жизнедеятельность субъектов хозяйствования. Выявлено влияние применения контроллинга на финансовую безопасность предприятия, а также привилегии его использования.

Ключевые слова: финансовый контроллинг, безопасность, контроль, стратегия, финансовая безопасность предприятия.

Sablina N.V., Burma E.S. CONTROLLING FROM THE PERSPECTIVE OF FINANCIAL SECURITY AT THE MANUFACTURING ENTERPRISE: MAIN ASPECTS AND THEORETICAL BASIS

The article is considered the term of controlling in the context of the financial security of an enterprise, its instruments and types. The article determined phases of controlling's system evolution into the livelihoods of business entities. The influence of the controlling's usage in case of financial security of the enterprise and its privileges are also identified.

Keywords: financial controlling, security, control, strategy, financial security of an enterprise.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ринкова економіка нашої країни у зв'язку з останніми політичними та зовнішньо-економічними подіями є досить непередбачуваною. Саме тому лівова частка вітчизняних підприємств, які раніше впроваджували ефективні інструменти фінансового контролінгу і менеджменту, нині не в змозі реагувати відповідно на безперервні зміни умов зовнішнього середовища. За даними Державної служби статистики України за 2017 р., 28,6% промислових підприємств є збитковими [6]. Однією з причин збитковості виступає неефективна політика управління фінансовою безпекою підприємства, оскільки без чіткого стратегічного планування та контр-

олю неможливо досягти її вірного функціонування. Такий розвиток подій дає зрозуміти, що впровадження та актуалізація контролінгу є обов'язковою та неминучою, оскільки його відсутність чи неналежна робота негативно позначається на фінансовій безпеці. Отже, виникає необхідність дослідження ступеню впровадження фінансового контролінгу та його інструментів, зокрема на виробничих підприємствах України, оскільки саме система контролінгу включає в себе сукупність заходів щодо оптимізації, управління та контролю над певними процесами у діяльності суб'єкта господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато зарубіжних та вітчизняних науковців

розглядали у своїх працях питання контролінгу фінансової безпеки як засобу розвитку підприємства. Так, творці концепції контролінгу Р. Манн та Е. Майер [3] у роботі «Контролінг для початківців» описали систему управління прибутком підприємства із допомогою впровадження механізму контролінгу. Д. Хан вивчав проблеми контролінгу і його вплив на фінансові ресурси підприємства, а також саму концепцію контролінгу як окрему науку, чим зробив свій внесок у її розвиток. Розгляду інструментарію контролінгу приділяли увагу такі зарубіжні науковці, як В. Гюнтер, П.Р. Нівен, Д. Хан [9].

Наші співвітчизники так само плідно працювали над проблематикою контролінгу та його впровадженням на підприємстві. Так, О.Ю. Попова розглядала ефективність об'єктів контролінгу для ведення господарської діяльності підприємств. А.М. Ткаченко [8] розробила напрями розвитку суб'єктів господарювання по методах контролінгу і внутрішнього аудиту саме для промислових організацій, про які далі йтиметься у статті. Безпосередньо проблематикою впровадження системи контролінгу на вітчизняних підприємствах займалася А.В. Черкез [10], а їх економічною та фінансовою безпекою опікувався М.М. Рубанов [5]. Що ж стосується фінансової безпеки, її проблематиці значну увагу приділяли як іноземні науковці, такі як Т. Аллісон, О.Д. Годес, Г. Фостер, Й. Шумпетер, так і українські й російські автори: О.Л. Ананькіна, І.О. Бланк, І.О. Григораш, О.В. Прокопенко, Л.Б. Криворучко, О.В. Рябенков та багато інших. Таким чином, можна зазначити, що чимало авторів приділяли увагу різним аспектам контролінгу, доцільності й ефективності його застосування в умовах сучасної ринкової економіки та труднощам і проблемам його впровадження. Безліч економістів досліджували питання фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Однак більшість наукових праць, у яких розглядається сутність контролінгу і його застосування на користь фінансової безпеки підприємства, висвітлює окремі аспекти, або ж навпаки, має занадто узагальнюючий характер. Цим і зумовлений вибір теми й визначення мети цієї статті.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах сьогодення підприємство є цілком автономним, самостійним «організмом», тобто елементом економічної системи країни, що має свій устрій, свої процеси, методи розвитку, планування, контролю. Вивчаючи досвід зарубіжних

країн, можна виокремити одну загальну ідею щодо системи контролінгу на підприємстві: він є ефективним сучасним інструментом та допомагає у прийнятті й упровадженні управлінських рішень, а також у вдосконаленні окремих виробничих процесів. Приміряючи зарубіжний досвід в мікроекономічній системі України, одразу стає зрозуміло, що вітчизняні виробничі підприємства ще не повністю навчилися користуватися інструментарієм контролінгу та застосовувати його для зміцнення своєї фінансової безпеки. Цей факт підтверджує огляд вітчизняної наукової літератури: українські автори-економісти ще не дійшли до єдиної концепції з приводу раціонального й ефективного впровадження елементів системи контролінгу задля поліпшення стану фінансової безпеки суб'єктів господарювання виробничого сектору.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є створення теоретичного положення про контролінг у розрізі фінансової безпеки підприємства на основі системного підходу, а також визначення основних проблем та недоліків застосування контролінгу на підприємстві, розроблення пропозицій щодо їх усунення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність використання контролінгу як інструменту управління, аналізу та контролю на підприємстві у профільній літературі трактується не досить широко і не завжди однозначно. Однією з основних причин цього, сформованих у фінансовій літературі в розрізі контролінгу історично, можна вважати відсутність чітких роз'яснень щодо генерації концептуальних основ по підприємству загалом і по окремих процесах зокрема. Як наслідок цього, у практичному втіленні на підприємствах часто виникає недостатньо чітка організація процесів двох видів контролінгу та планування – оперативного та стратегічного. Однак система контролінгу є надзвичайно багатогранною, корисною та ефективною за умови її вірного і комплексного застосування. Управління фінансовою безпекою підприємства є, безперечно, важливим етапом розвитку та обов'язковою умовою забезпечення його ефективного функціонування. Повноцінне існування та функціонування сучасного підприємства нині неможливе без ефективної виробничої діяльності. В умовах конкуренції та постійних ринкових змін традиційна організація виробничого процесу є результативною. Відповідно застосування контролінгу в розрізі фінансової безпеки є необхідним, оскільки саме він може вчасно і

вірно оцінити стан підприємства та допомогти розробити управлінське рішення щодо використання фінансових ресурсів.

Загальноприйнятого визначення терміну «контролінг» нині не існує, майже кожен автор висвітлює це поняття по-своєму. Проте в одному факті всі науковці впевнені чітко: терміни «контроль» та «контролінг» не є одним і тим самим. Сьогодні останній найчастіше трактується як цілісна концепція економічного управління підприємством. Тобто це система, яка забезпечує методичну та інструментальну базу для підтримки основних функцій менеджменту: планування, контролю, обліку й аналізу, оцінки ситуації для прийняття управлінських рішень, отже, дає змогу реалізувати всі ці функції в комплексі. Своєю чергою, контроль – це певний вид дій вузького спектру, спрямований на окремий процес на підприємстві. Тож підсумуємо: контроль є більш тактичним інструментом у діяльності підприємства, тоді як контролінг – це стратегія, що складається із сукупності методів та дій і має на меті охопити багато сфер діяльності компанії для подальшого їх розвитку.

Досліджуючи поняття контролінгу, виникає необхідність розібратися з його природою та

еволюцією. Аналіз літературних джерел дає змогу виділити основні концепції фінансового контролінгу, що наведено на рис. 1.

Очевидно, що контролінг, у першу чергу, завжди був націлений на поліпшення фінансових показників діяльності та оптимізацію функціонування підприємства. З плином часу лише розроблювалися та поліпшувалися інструменти, за допомогою яких досягаються дані цілі. Після розгляду основних концепцій загалом можна зазначити, що контролінг є головним інструментом процесу управління, який включає у себе аспекти обліку, управління, аналізу, планування та контролю.

Оскільки будь-яке підприємство ставить за мету нарощення прибутку, оптимізацію виробництва та зміцнення фінансового складника безпеки, контролінг слід розглядати та застосовувати саме як систему інструментів, а не впроваджувати його окремі елементи [4]. За допомогою використання саме системного підходу доречним є побудування моделі системи контролінгу фінансової безпеки, що наведена на рис. 2.

Вивчаючи вплив контролінгу на забезпечення фінансової безпеки господарюючого суб'єкта, слід взяти до уваги різновиди контр-

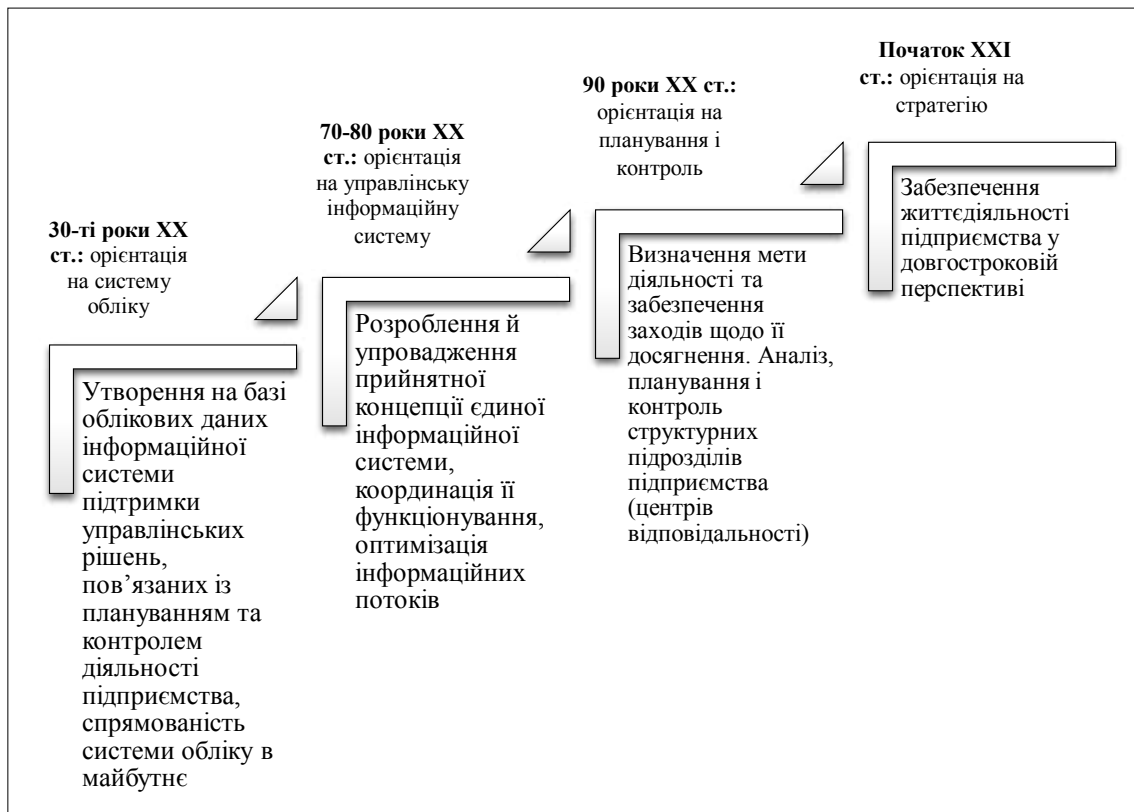

Рис. 1. Основні концепції фінансового контролінгу та їх хронологія

Джерело: складено авторами на основі [7]

Рис. 2. Модель системи контролінгу фінансової безпеки

Джерело: складено авторами на основі [5]

олінгу – тактичний (оперативний) та стратегічний, бо фінансова безпека завжди аналізується у розрізі як короткострокових, так і довготривалих небезпек [3].

Основною ціллю тактичного контролінгу виступає побудова системи управління певним чином для досягнення поточних показників та фінансових цілей організації. Це, насамперед, важливо для величини показників прибутку, рентабельності, виручки, витрат та інших життєво необхідних монетарних показників. Важливим інструментом оперативного контролінгу виступає аналіз, що передує усім наступним етапам процесу та є фундаментом і гарантом успіху стратегічного контролінгу й планування. Таким чином, першочерговими завданнями даного типу контролінгу є: ідентифікація необхідних показників; порівняння планових та фактичних параметрів, що контролюються; визначення причинно-наслідкових зв'язків та прийняття поточних управлінських рішень. Отже, механізм тактичного контролінгу є необхідним для недопущення кризового стану в поточній перспективі [1].

Фінансовий контролінг стратегічного характеру охоплює коло завдань та методів довготривалої перспективи. Тут головними інструментами виступають методики планування та прогнозування, адже даний тип контролінгу може бути розрахований не тільки на найближчі три-п'ять років, а й на необмежений часовий проміжок. Вирішальним орієнтиром є забезпечення функціонування, розвитку та життєдіяльності підприємства в перспективі, враховуючи поточні показники та поточний

фінансовий стан. Принципово важливими завданнями стратегічного контролінгу є [9]:

1. визначення напрямів розвитку суб'єкта господарювання;
2. розроблення фінансової стратегії;
3. впровадження та підтримка ефективного рівня системи управління підприємством;
4. заходи з планування та прогнозування показників фінансової безпеки;
5. забезпечення дотримання виконання цілей у довгостроковій перспективі;
6. здійснення стратегічного контролю.

Висновки з цього дослідження. Дослідивши поняття фінансового контролінгу, його природи, функцій, типів та завдань, необхідно зазначити, що організація належного рівня фінансової безпеки підприємства за умови впровадження контролінгу є ефективною та доцільною в умовах сучасного економічного становища. Його застосування дає змогу забезпечити належний захист найважливіших матеріальних аспектів організації в рамках фінансової безпеки, оскільки саме контролінг забезпечує комплексну взаємодію найбільш дієвих економічних методів та інструментів. Фінансовий контролінг покликаний полегшити й удосконалити управлінський облік, посилити контроль у різних його проявах, а також оптимізувати способи аналізу і планування. Функції та завдання контролінгу розкривають його сутність і дають змогу вживати цей термін у найбільш повному розумінні як комплексний процес, який охоплює велику кількість методів та сприяє інтеграції фінансової без-

пеки підприємства на новий, ефективніший рівень. Слід зазначити, що види фінансового контролінгу, які є рушійними механізмами розвитку на певних етапах діяльності організації, певним чином взаємопов'язані: тактичний контролінг залежить від стратегічного (оскільки тактичні завдання мають бути сформовані з урахуванням подальших цілей щодо

зміцнення фінансової безпеки підприємства), а стратегічний тісно поєднаний із тактичним, адже він створює підґрунтя для планування і прогнозування подальшої діяльності [2]. Отже, застосування контролінгу як управлінської концепції під час зміцнення фінансової безпеки підприємства є цілком доцільним та дієвим рішенням.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Контроллинг как инструмент управления предприятием: учеб. пособ. / Е.А. Ананькина, С.В. Данилочкин, Н.Г. Данилочкина; под ред. Н.Г. Данилочкиной. М.: Юнити, 2002. 279 с.
2. Бланк І.О. Управление финансовой безопасностью предприятия. К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. 784 с.
3. Манн Р., Майер Э. Контроллинг для начинающих; пер. с нем. М.: Финансы и статистика, 1992. 208 с.
4. Попова О.Ю., Сафьянц О.С. Зміст об'єктів контролінгу ефективності господарської діяльності підприємств. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2013. № 4. С. 228–235. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mimi_2013_4_4.pdf.
5. Рубанов М.М. Передумови застосування контролінгу в забезпеченні економічної безпеки підприємства. Економіка, менеджмент, підприємство. 2012. № 24(II). С. 158–169.
6. Статистичний збірник «Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами промислової діяльності у 2017 році». URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/fin/chpr/chpr_pr/chpr_pr_u/chpr_pr_1217_u.htm.
7. Стефанюк І.Б. Контролінг: історичні аспекти становлення і розвитку. Фінансовий контроль. 2004. № 6. С. 56–72.
8. Ткаченко А.М. Контролінг у системі управління промисловим підприємством. Запоріжжя: Держ. інженерна академія, 2006. 194 с.
9. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга; пер. с нем.; под ред. и с предисл. А.А. Турчака, Л.Г. Головача, М.Л. Лукашевича. М.: Финансы и статистика, 1997. 800 с.
10. Черкез А.В. Проблематика впровадження контролінгу на вітчизняних підприємствах. Економіка и управление. 2013. № 4. С. 140–143.

REFERENCES:

1. Anankina E.A. Controlling as a management tool company: Textbooks. / E.A. Anankina, S.V. Danilochkin, N.G. Danilochkina; ed. N.G. Danilochkina. – M.: Unity, 2002. – 279 p.
2. Blanc I.O. Management of financial security company / I.O. Blank. – K.: Elga, Nick Center, 2004. – 784 p.
3. Mann, R. and Mayer, E. (1992), *Kontrolling dlja nachinajushhih* [Controlling for beginners], Finances and statistics, Moscow, Russia
4. Popova O.U. Content Object efficiency of business enterprises [electronic resource] / O.U. Popova, A.S. Safyants // *Marketing and management innovation*. – 2013. – № 4. – P. 228–235. – Access: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mimi_2013_4_24.pdf
5. Rubanov M.M. Background controlling application to ensure economic security / M.M. Rubanov. *Business management company*, № 24 (II)/2012. – P. 158–169.
6. *Statystychnyy zbirnyk «Chystyi prybutok (zbytok) pidpryemstv za vydamy promyslovoi diialnosti u 2017 rotsi»* [Statistical publication «Net profit (loss) of enterprises by types of industrial activity in 2017»]. – Access: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/fin/chpr/chpr_pr/chpr_pr_u/chpr_pr_1217_u.htm
7. Stefanyuk I.B. Controlling: historical aspects of the formation and development / I.B. Stefanyuk // *Financial control*. – 2004. – № 6. – P. 56–72.
8. Tkachenko, A.M. (2006). *Kontrolinh v systemi upravlinnya promyslovym pidpryemstvom* [Controlling in the management of industrial enterprise]. Zaporizhzhya: Vydavnytstvo derzh. inzhenernoyi akademiyi, 194 p.
9. Khan D. Planning and control: the concept of controlling / Khan D. trans. from germ.; ed. and from a preface. Turchak A.A., Golovach L.G., Lukashevich M.L. – M.: Finance and Statistics, 1997.
10. Cherkez A.V. Problems of controlling the introduction of domestic enterprises / A.V. Cherkez. – *Economy and Management*, № 4. – 2013.